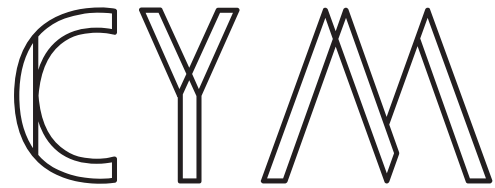


СУМ

СПИСАНИЕ ЗА УМЕТНОСТ



ИЗДАВАЧ

Центар за културна иницијатива - Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Трајче Кацаров

УРЕДУВААТ

Мишел Павловски

Александар Прокопиев

КОМПЈУТЕРСКА ОБРАБОТКА

2-ри Август Штип

ПЕЧАТИ

2-ри Август Штип

СПИСАНИЕТО ИЗЛЕГУВА ДВАПАТИ ГОДИШНО

адреса: Поштенски факс 77, 2000 Штип, Р. Македонија

e-mail: narodent@yahoo.com

85

СОДРЖИНА:

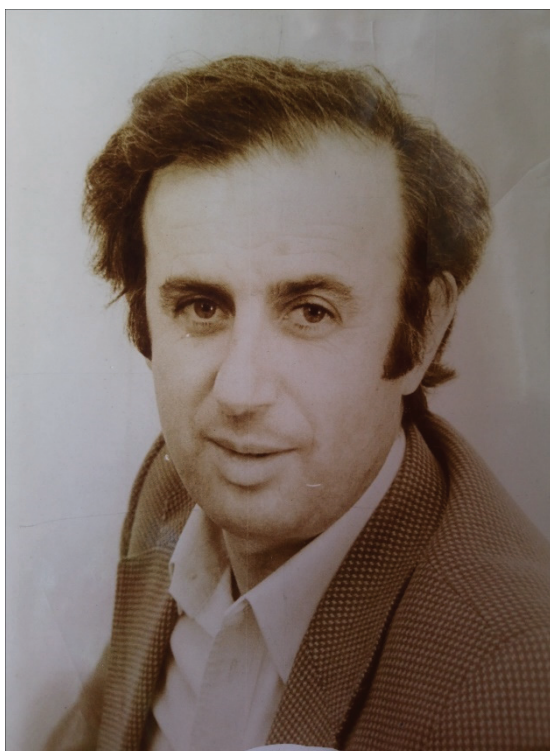
Рекоа за СУМ.....	5
НОМАДОТ АЦО ШОПОВ.....	13
РАЗГОВОР СО ГАНЕ ТОДОРОВСКИ.....	37
ПОЕТОТ СО СМЕА ВО ОЧИТЕ	41
ХИМНАТА НА ЖИВОТОТ НА АНТЕПОПОВСКИ.....	46
НА МАРГИНИТЕ НА ЕДЕН ПОЕТСКИ СОН.....	52
МАНУ Симпозиум.....	61
Живот посветен на децата и литературата	102
Вилино	122
ДУНДА	134



Поддржано од Министерство за култура
на Република Северна Македонија

Киро Донеv

Живот посветен на децата и литературата



Киро Донеv е роден на 21.3.1942 година во с. Моноспитово, Струмичко. Во кажувањата за себе (во книгата „Писателите за себе“ од Тамара Арсовска, Панили: Скопје, 2010 г.), Донеv вели дека на свет дошол во „многу незгодно време“, алудирајќи на времето кога сè уште беснее војната, сиромаштијата влегува во секоја кука, а семејствата остануваат без поткрепа од мажите, бидејќи им се приклучувале на силите на отпорот. Неговиот татко бил вклучен во партизанската ќелија (формирана од народниот одбор во селото) за поддршка на отпорот против фашистите, заедно со неколку тогашни интелектуалци од селото

меѓу кои биле: д-р Панчо Дрвошанов, Алекса Гоциров и Јосиф Милев. По ослободувањето станува повереник за трговија (функција на ранг на министер) за струмичка околија. Епименонда Поп-Андонов, првиот министер за образование назначен од АСНОМ, како близок раднина на семејството Доневи, бил чест гостин во нивната куќа.



Родната куќа на Киро Донев во с. Моноспитово која повеќе не постои¹

Во своите сеќавања Киро Донев го чува споменот за ликот на својот татко Ванчо Донев:

Никогаши не беше дома и ние неговите деца растевме без него. Тој како да беше гостин во нашата куќа. Немав среќно детство. Токму заради тоа и денес имам чувство како да не сум цел човек. А човек без среќно детство не е цел човек! Заради функцијата на татко ми кој беше повереник за трговија, од скромност или од страв некој да не му префрли

¹ Сите фотографии приложени во текстот се од личната архива на писателот Киро Донев

за злоупотреба, сè до неговата смрт, нашата куќа беше единствената во селото што остана со стари „самопрајски ќерамиди“, а сите други куќи беа со модерни, „френски ќерамиди“.



Киро Донеv (како бебе и сега) и неговата мајка

Со основно образование се стекнува во родното Моноспитово и блиското село Муртино: *Тие години се важни за мене, зашто тогаш ја напишав и мојата прва песна. И не само што ја напишав, туку имав среќа и да ја видам објавена во тогашното списание „Титов пионер“, чии уредници тогаш беа писателите Васил Куноски и Глигор Поповски. А тоа списание подоцна го смени името и јас станав негов одговорен уредник².*

² Тамара Арсовска. *Писателите за себе*. Скопје: Панили. 2010, стр. 295

Школувањето го продолжува на Учителската школа во Штип кога ја пишува и првата своја прва поема. Станува збор за поемата *Мачорот Тошо*, а извадок од неа е објавен во Алманахот на Учителската школа во Штип од 1961 година, посветен на 20-годишнината од Револуцијата, празникот 1Мај и патрониот празник на школата. Во учебната 1963/64 година учителствува во родното Моноспитово, а писателот Видое Подгорец доаѓа кај него на час, за што сведочи и оваа фотографија што ја направил Подгорец. Тогаш Киро Донеv за првпат се среќава со списанието „Наш свет“ и ги претплатува своите ученици да го земаат:



Всушност, Донеv најпрво го запознава Подгорец преку неговата литература, кога од својот татко ја добива книгата „Прости ми канаринке“

од Видое Подгорец. Овој настан Киро Донеv го забележува во својата книга „Незавршена приказна за Видое Подгорец“ (која е во печат), книга која претставува лична исповед на авторот за неговиот професионален и многу повеќе приватен, пријателски однос со големиот Подгорец :

Така и се случи. Којзнае како и од каде, а и не се сеќавам по колку време, ама тате си остана на зборот. Ми ја донесе неговата збирка раскази ПРОСТИ МИ КАНАРИНКЕ, како трета книга во мојата „семејна библиотека“ (првата беше „Јуначки песни за Крале Марко“, а втората, на српски „Приказните на Шехерезада“).

Личното познанство на Киро Донеv со Видое Подгорец започнува во годините кога Донеv бил ученик во Учителската школа во Штип. Подгорец, читајќи ја првата напишана песна на Донеv ќе му даде сугестија да продолжи да пишува „смешно“, со констатација дека „хуморот му лежи“. За оваа средба сведочи и напишаното во споменатата книга која Киро Донеv ја пишува како свое оддолжување кон себе и кон најдобриот пријател и учител. Во таа книга го опишува моментот кога во Учителската школа во Штип, тој како ученик, задолжен за работа во разгласната станица на училиштето, требало да го прочита соопштението за гостувањето на писателите:

Во Соопштението потпишано од директорот Ванчо Дубровски, пишуваше дека по повод Празникот на Школата, тој ден, по завршувањето на часовите, во школската сала ќе се одржи литературна средба со познати поети и писатели од Скопје, па се задолжуваат да присуствуваат сите ученици. Тоа, посебно важеше за членовите на Литературната дружина, Новинарската и Драмската секција при Школата. Освен тоа, тие беа задолжени и да им поставуваат прашања на

поетите. А гости, покрај роднокрајните поети: Љупчо Стојменски, Михаил Ренцов и Борче Поп Стојменов, беа и поетите, гости од Скопје – Михо Атанасовски и за мене најважниот – Видоје Подгорец!

Таа средба за Донеv ќе има можеби пресудно значење и ќе го профилира како еден од најдобрите автори за деца кој служејќи се со



хуморот, го гради најубавиот свет за децата. Не можел ни да претпостави дека неговата животна патека ќе оди паралелно со патеката по која чекорел Подгорец, за на крајот од неговиот земен живот да го условува како „единствениот пријател Киро Донеv“.

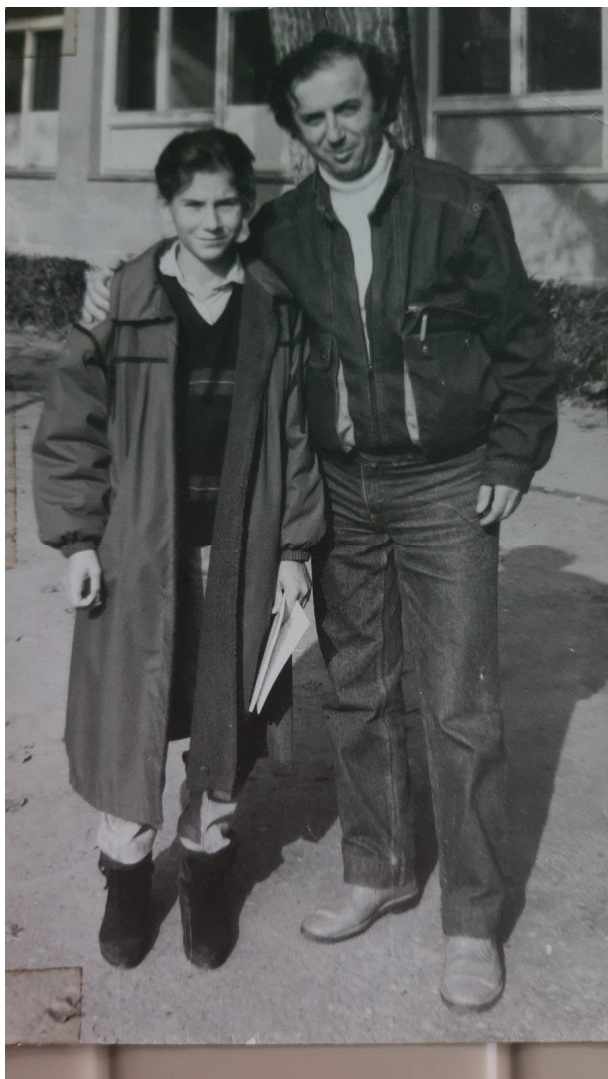
(На промоција на книгата „Шарена криенка“ од Киро Донеv на која промотор е Видоје Подгорец)

Во летото 1963 година заминува во Белград и полага приемен испит за упис на студии по режија. Станува еден од осумтте примени студенти од целата тогашна Југославија, но заради смртта на татко му е принуден да се врати во Македонија. Наредната 1964 година учителствува во селото и есента истата година започнува студии на Филозофскиот факултет – група Југословенска книжевност со македонски јазик во Скопје. Тогаш станува соработник на студентското гласило „Студентски збор“ во хумористичниот подлисток „Кикс“, чиј уредник бил Љупчо Филипov. Во ова гласило постоела и средношколска рубрика што ја уредувал Саво Климовски и рубрика за култура, чиј уредник бил Јордан Плевнеш. Во октомври истата година Видоје Подгорец го зема како соработник во „Наш

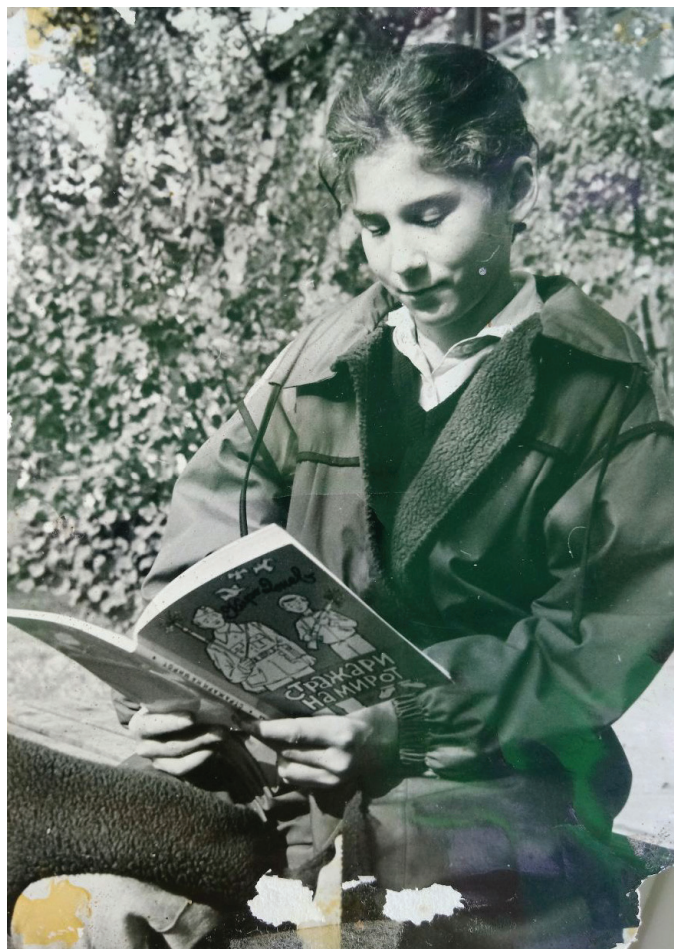
свет“ (во редакцијата „Детска радост“) при НИП „Нова Македонија“, а на 5 мај 1965 година добива статус на вработен во таа институција, во која подоцна ќе биде главен и одговорен уредник и нејзин директор. На 10.3.1969 година станува уредник на списанието „Наш свет“ бр.270. На страниците на „Наш свет“ на 9.3.1966 година го објавува и својот прв прозен обид, расказот *Лов на шатки* со што започнува неговата децениска актива како писател кој со своите текстови ги полни страниците на списанијата со кои растеа и сè уште растат генерации деца.

Киро Донеv е писател кој совршено добро ја познава природата на детскиот ум, токму затоа и успева да им се доближи на децата на начин кој тие го прифаќаат и уживаат во тоа. За него пишувањето за деца значи пред сè голема одговорност, бидејќи неговата мисла им се обраќа на децата, најприбирливите читатели и наголемите критичари. Има силно развиено чувство да препознае квалитетен автор и квалитетно книжевно дело. Токму затоа, низ страниците на списанијата за деца отстапувал простор на тогаш талантираните деца, а денес познати научници, професори, писатели, музичари, режисери, уметници: Горан Стефановски, Дејан Дуковски, Рахим Бурхан, Јадранка Владова, Ристо Лазаров, Науме Радически, Васил Дрвошанов, Васе Манчев, Веле Смилевски, Братислав Ташковски, Стево Симски, Мишел Павловски, Елка Јачева – Улчар, Јагода Михајловска, Виолета Танчева – Златева, Лидија Димкоска, Лилјана Пандева и многу други.

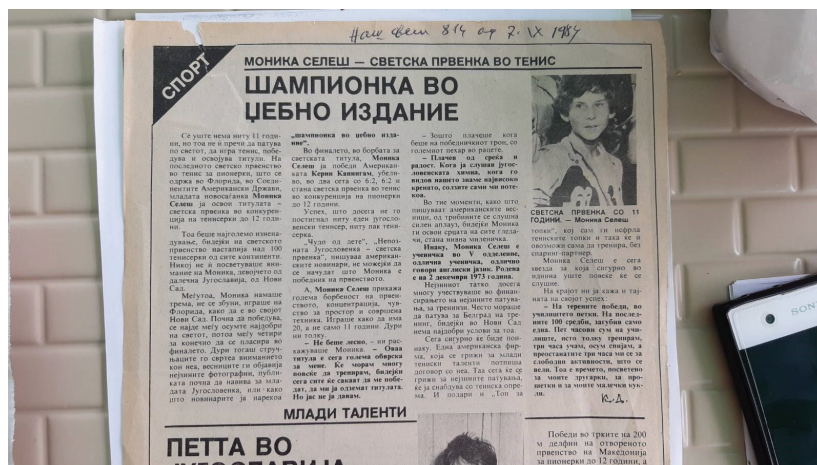
Неговата новинарска љубопитност ќе го однесе во Нови Сад, каде ќе ја запознае петтоделенката Моника Селеш, која подоцна ќе стане најголемата светска тенисерка.



*(Моника Селеш и
Киро Донеv*



Моника Селеш ја чита книгата „Стражари на мирот“ од Киро Донеv



Сликата не е обработена!!!!

Киро Донеv е писател кој своите наратори и јунаци секогаш ги носи на изворот на комичното, таму да ги бараат одговорите на сопствените дилеми. За тоа дека хуморот ќе му биде најсилната страна во неговото дело, зборува и неговата прва објавена книга „Жаба спикер“, Скопје: Култура, 1967 година (рецензенти: Славко Јаневски и Александар Спасов, уредник: Глигор Крстевски). Книгата тогаш содржела 24 песни (вториот дел со патриотски мотиви), но на предлог на рецензентите се објавуваат само песните со хумористична содржина со образложение дека недостасуваат такви книги за деца. Неговата втора објава, книгата раскази за деца „Било – не било“ ја објавува во 1969 г. во издавачката куќа „Епоха“, Скопје, а третата негова книга „Да се запознаеме“ (Ник „Наша книга“, Скопје, 1971 г.) 30 години беше лектира за прво одделение. Самиот автор кажува дека „виновник“ за објавувањето на таа книга бил Подгорец (тогаш уредник на

списанието „Другарче“) кој знаел дека вакво четиво би им било од полза на децата кога започнуваат да учат за светот околу себе: *А сиот тој свет јас го носев во себеси од детството, сиот оној свет што ме опкружуваше во селото и по полето под Беласица, го сакав и го познавав, па не ми беше тешко да го пренесам на хартија.*³

Природата е неговата најголема преокупација и инспирација. Ќе си дозволиме да констатираме дека преку своето дело, Киро Донеv веќе педесет години предупредува дека човекот го сквернави сето тоа што природата му го подарила. Тој е на некој начин **книжевник - активист** за зачувување на природниот биодиверзитет. Скоро во сите негови дела неговите јунаци и раскажувачи зборуваат за добродетелите на природата, на некоја начин како да го фаќа детето за рака за да му покаже што сè таа создала, а човекот уништил. Неговите романи „Четириножните рицари“, „Киндер квачка“ и „Шенген петел“ се сведоци за предупредувањата дека казната од природата допрва доаѓа:

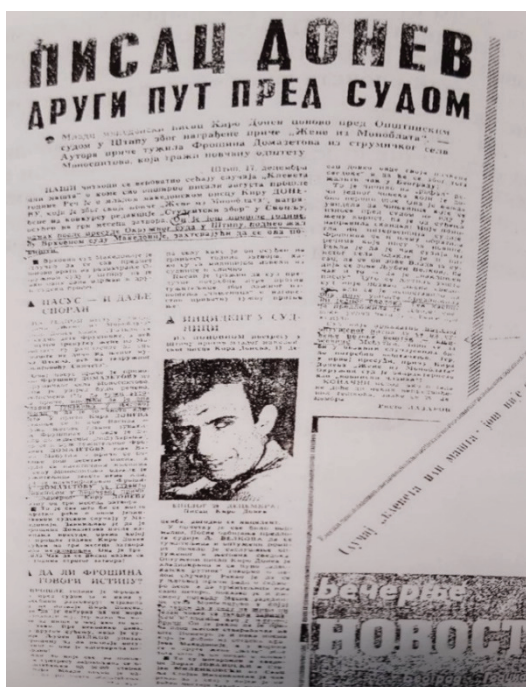
*Јас тишувам за оној мал, невидлив жив свет во природата, покрај кој секојдневно поминуваме не забележувајќи дека полека од ден на ден, од година во година – неповратно исчезнува пред нашите очи. Јас тоа го болувам! Се трудам преку перото да кажам дека во природата не треба да одиме како натрапници, во уништувачки походи, ами да ги почитуваме нејзините непишани природни закони. Да не земаме премногу од нејзината богата треза, ами само толку колку ни е најпотребно и да оставиме и за генерациите што ќе дојдат.*⁴

³ Ibid. стр.297-298

⁴ Ibid. стр.301

Покрај литературата за деца, Киро Донеv пишува и за возрасни. Првата книга за возрасни излезена од неговото перо е книгата „Мешана салата“ (хумор и сатира) објавена во 1972 година во издание на „Студентски збор“ (уредник: Борис Треневски).

Интересен е настанот што ќе го доживее по повод објавувањето на расказот *Жените од Моноблат*. Имено на анонимниот конкурс на „Студентски збор“ во 1969 конкурира со расказот *Жените од Моноблат*, расказ за кој подоцна ќе биде осуден на казна затвор во траење од три месеци заради наводна клевета. По низа перипетии казната му е намалена на еден месец и на крајот нема ни да ја отслужи, но ќе остане запаметен како автор во чие дело (во ликот на Фрушинка) се препознале четири жени. Тогашниот директор на „Детска радост“, Мехмет Али-Хоџа, буквално го зел за рака и го однесл кај претседателот на Врховен суд, Осман Мифтари.

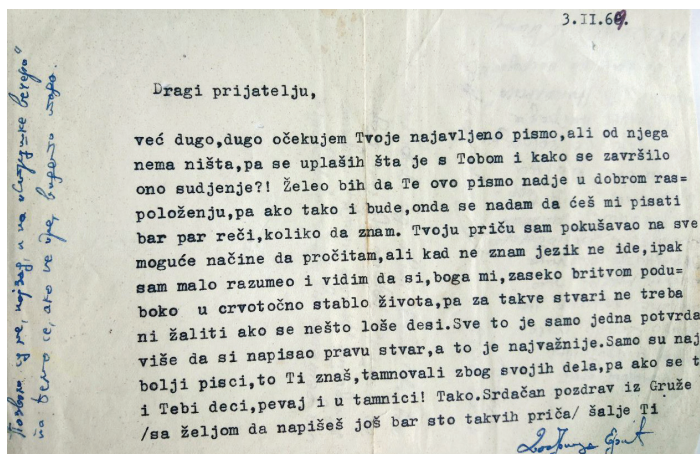


Извадок од весникот „Вечерње новости“

По тој разговор Киро Донеv никогаши повеќе не е повикан на суд. За тој настан во тоа време ќе пишуваат сите познати пишани медиуми во тогашна Југославија и пошироко: *Московска правда* (Русија), *Отечествен фронт* (Бугарија) објавува текст со наслов „Осуден од својата героина“, *Република* (текст на Пајо Канижај), *Фигаро* (Франција), *Вечерње новости*, *Загребска Арена*, во српски *Свет* (пишува Ранко Тодоровиќ);

Во македонските гласила: *Нова Македонија* (Коле Чашуле објавува текст на прва страница со наслов „Литературата или примитивизмот на обвинителна клупа“), во *Млад Борец* (Чедо Јакимовски пишува „Еј судијо, еј кадијо, криво седи, право суди“!), Ристо Лазаров во *Политка*, а во *Вечер* Георги Ајановски пишува: „За награден расказ три месеци затвор“. По повод тој настан, големиот македонски критичар Димитар Митрев ќе му каже: „Еден Горки во една гнила Русија го тужеа, го судеа и не го осудија, а тебе ли најдоа тие примитивци, кога ги правиш првите чекори во литературата, да те судат?!“

Настанот силно оддекнува, па негови блиски пријатели со кои со години дружел и соработувал, се одважуваат да му пишат писмо како поддршка. Големиот југословенски писател и пријател на нашиот Киро Донеv, писателот Добрица Ериќ, во своето писмо посветено на настанот со изнесувањето пред суд пишува:



Драг пријателе,

Веќе подолго време го очекувам твоето најавено писмо, но ништо од тоа, па се исплашив што се случува со Тебе и како заврши судењето?! Посакувам ова писмо да те најде во добро расположение, па ако така се случи, посакувам да ми напишеш неколку збора, колку да знам. Се обидов Твојата приказна да ја прочитам на сите можни начини, но кога не го знам добро јазикот, не ми оди. Сепак, нешто разбрав и гледам богоми, длабоко, со брич си го засекол црвјосаното стебло на животот, па за такви нешта и не треба да се жали, ако нешто лошо се случи. Тоа е само уште една потврда дека си напишал вистинска работа, а тоа е најважно. Само најдобрите писатели, а тоа го знаеш и Ти, биле во темнина заради своите дела, па ако тоа и Тебе Ти се случи, пеј и во темнината! Така. Срдачен поздрав од Гружа со желба да напишеш барем уште сто такви приказни.

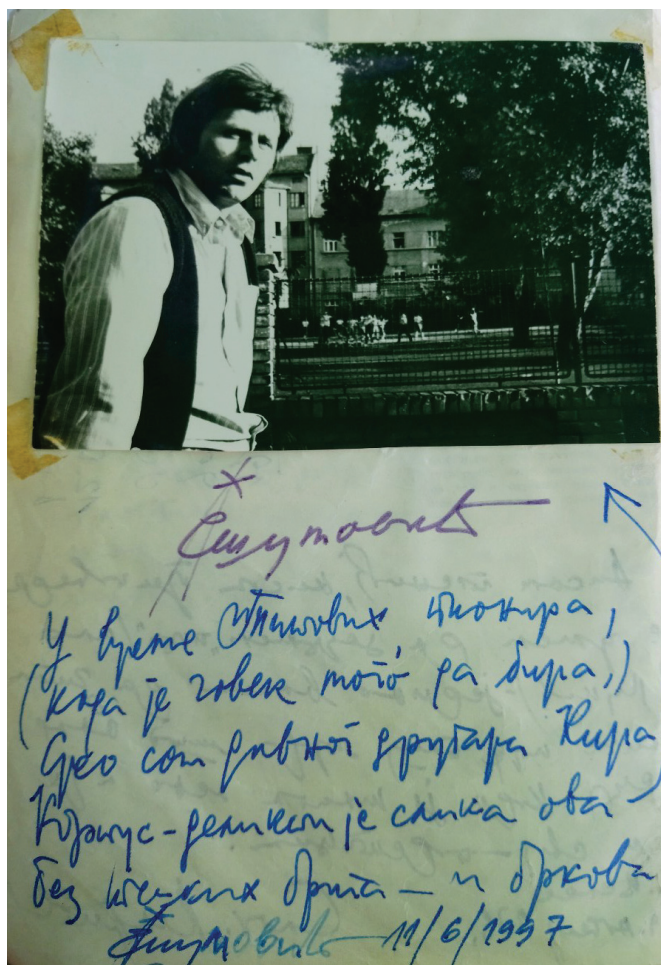
Добрица Ерик

Постојаното учество на сите големи манифестации и литературни читања за деца, ќе му овозможи на Донеv постојани средби со тогашните големи имиња на југословенската и светската литература за деца. Со сите нив градел пријателски врски, а тие пак оставале свој потпис во тетратаката која писателот постојано ја носел со себе. Во таа тетратка денес ги чува фотографиите, посветите и потписите на големите имиња на југословенската книжевност како: Љубивоје Ршумовиќ, Добрица Ериќ, Воја Марјановиќ, Велимир Милошевиќ, Десанка Максимовиќ, Бранко Копиќ, Душко Трифуновиќ, Раде Обреновиќ, Душко Радовиќ, Мирослав Антиќ и многу други. А од македонските писатели започнува со Ванчо Николески, па преку Славко Јаневски, Ристо Крле, Бошко Смаќоски, Неџати Зекирија, Глигор Поповски и многу други стигнува до помладата генерација македонски автори за деца меѓу кои се Горјан Петрески и Трајче Крацаров како и најмладата меѓу нив, писателката Сузана Мицева.

Во прилог се дадени неколку страници од неговата „злато вредна“ тетратка:



Своерачен потпис и фотогафрфија од
Добрица Јерик



Од Љубивоје Риумовић, своерачна порака за Киро Доне

Киро Донев повеќе од педесет години гради свој книжевен свет во чиј центар се децата. Тој е и претседател на клубот на писателите „Ванчо Николески“ при Друштвото на писателите на Македонија, чиј член е од 1970 година. Посебно е горд што е примен во времето кога на чело на ДПМ бил Гане Тодоровски и кога постоеле вистински и издржани критериуми за прием на нови членови. Понекогаш на шега, но и со блага иронија знае да каже дека „македонското Друштво на писатели моментално има повеќе членови, отколку Друштвото на писатели на Кина“.

Делото на Киро Донев е промовирано надвор од границите на Македонија на многу промоции и литературни читања. Дел од неговото дело, претежно романи, преведени се на: турски, српскохрватски, бугарски, унгарски, албански, украински и руски јазик. Во 2017 година е прогласен за најпревдуваниот македонски автор за деца: Во Бугарија се преведени книгите: „Збркана сказна“, „Весел Зоопарк“, „Приказни за годишните времиња“, „Четириножните рицари“ и „Јамболија што лае“ (истите се преведени и во Украина), а во Турција е преведена книгата „Збркана сказна“. Автор е и на десеттина радио и ТВ-драми за деца и млади. Неговите телевизиски драми „Козловскиот овоштар“ (според романизираната биографија за Мичурин, главна улога Мите Грозданов) и „Случки од животот“ (во пет епизоди) се емитувани на телевизија, но не се објавени. Во десет епизоди во образовната програма на МТВ се емитуваше „Природата – храни и лекува“, авторско дело на Киро Донев. Автор е на драмата „Цветната улица“ кое беше играна во Театар за деца и младинци во Скопје, како проект на Европската Унија.

Добитник е на наградата „Ванчо Николески“ што ја доделува Друштвото на писателите на Македонија, наградата „Гоцева повелба“ за творештво од нашето подалечно историско минато, наградата „Струшко

изгрејсонце“ на фондацијата „Македонија презент“, како и меѓународната награда „Големиот принц“, што ја доделува издавачката куќа „Феникс“ од Скопје.

Денес како пензионер живее и твори во родното Моноспитово.

Киро Донеv е длабок лиричар, меланхоличар по дух. Како да носи во себе некаква тага која на прв поглед не се гледа. Таа тага умешно , со децении ја сокрива зад превезот на хуморот и смеата, како да сака да ја обессили. Под својата сламена шапка крие лик на добронамерник, досетлив ум, мудар и ведар дух, насмевка со доза на прикриена тага.

Денес, Киро Донеv ќе го најдете седнат под јаворот во неговиот двор со машината за пишување пред себе, како ги набљудува децата кои слободно играат во училишниот двор. Таа нивна игра, нивната смеа и цагор, се негова најголема инспирација и токму таму се раѓаат јунаците во неговите книги. Негова моментална преокупација е романизираната биографија „Незавршена приказна за Видое Подгорец“ која е во печат.

Хронологија на книжевниот опус на Киро Донеv:

Романи: *Шенко*, Скопје, 1983; *Манастирски свона*, Скопје, 1982 (романот има девет изданија); *Збркана сказна*, Скопје, 1986; *Внукот на мајорот*, Скопје, 1989; *Далаверите на Добре лошиот*, Скопје, 1992; *Четириножните рицари*, Скопје, 1993; *Киндер квачка*, Скопје, 1999; *Шенген петел*, Скопје, 2001 и *Јамболија што лае*, Скопје, 2015.

Повести: *Битката на Мечкин Камен*, Скопје 1982; *Јордан Пиперката*, Скопје,1983; *Пере Тошев*, Скопје, 1984;

Раскази: ; *Да се запознаеме*, Скопје, 1971; *Било - не било*, Скопје, 1969; *Стражари на мирот*, Скопје,1985 *Шарена криенка*, Скопје,1990; *Ден по ден година*, Скопје,1987; *Надуенка*, Скопје,1999; *Приказна на четири нозе*, Скопје, 2000; *Весел зоопарк*, Скопје, 2006; *Чудни чуда*, Скопје, 2006; *Театар без билет*, Скопје, 2010; *Од дневникот на Васко Пикаско и Зорка Сеитозборка*, Скопје, 2011; *Приказни од куќичката на дрво*, Скопје, 2013; *Дарко во Зоопаркот*, Скопје, 2019;

Поезија: *Жаба спикер*, Скопје, 1967; *Стихувани случки за внучиња и внучки*, Скопје,1997; *Зошто Јанинка не оди во градинка*, Скопје, 2000; *Слика што блика*, Скопје, 2000; *Еколошка читанка*, Скопје, 2002.

Сликовници: *Ајде да играме*, Скопје, 1985; *Ајде да патуваме*, Скопје, 1988; *Наталија во Лагалија*, Скопје, 1990; *Таинствена книга*, Скопје, 1991; *Другарување за почитување*, Скопје, 2000; *Аптека во вреќа*, Скопје, 2010; *Кравата Шара*, Скопје, 2010; *Најдобрата мајка*, Скопје, 2010; *И Дедо Мраз греши*, Скопје, 2010.

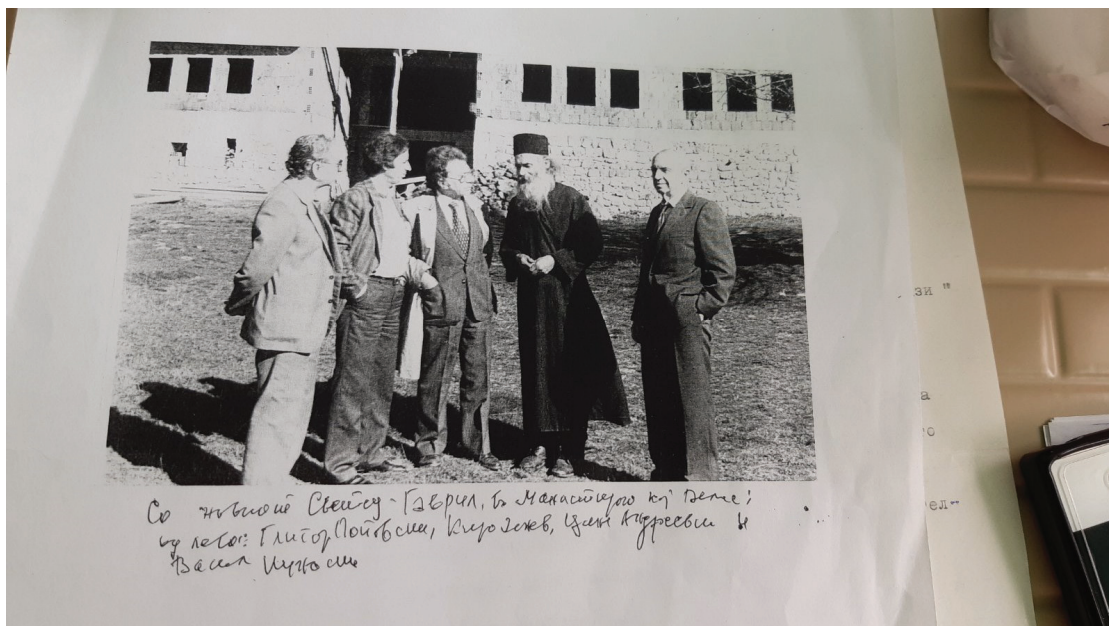
Пиески: *Априли – ли*, Скопје,1969; *Мал училишен театар*, Скопје, 1975; *Петка грб*, Скопје, 1984; *Училишен театар*, Скопје, 2016

Гатанки: *Ај, погоди*, Скопје, 1982; *Шарена криенка*, Скопје, 1995; *Азбучна криенка*, Скопје, 1995; *Ај кажи дете мое, дали знаеш ова што е*, Скопје, 2019.

Избор: *Избрани дела*, во 3 тома (шест романи), Скопје, 2002; *Календар на детството*, Скопје 2019; *Мојот свет*, Скопје, 2020

Антологии: *Антологија на детски пиески*, Скопје, 1970

Приредувач е на книгите : *Приказни од цел свет за добра ноќ*, Скопје, 2014 и *Корејски народни приказни*, Скопје, 2020 г.



Ова е слика со светецот Гаврил, (отец Гаврил) чие крстено име е Методија Парнаџиев и потекнува од Штип

